

Uporaba Katastra pri iskanju jam

Izvodi baze Katastra jam

Baza Katastra jam se obnovi dvakrat letno. Spomladanski izvod ima ime npr. **Kataster 2010a.xls** in obsega vse gradivo, dospelo do konca preteklega leta (v tem primeru do decembra 2009). Ta izvod vodi Katastra društvom ponavadi posreduje meseca maja. Jesenski izvod ima ime npr. **Kataster 2010b.xls** in obsega vse gradivo, dospelo do konca junija istega leta (v tem primeru do junija 2010). Društvom je ponavadi na voljo novembra istega leta. Pri obeh izvodih društva dobijo tudi prosojnico za Interaktivni Atlas Slovenije (končnica **.zap**).

Za online baze izven JZS nimamo pregleda. Sloj jam na Geopediji je malenkost starejši (do enega leta), medtem ko je sloj na Atlasu okolja lahko starejši tudi za tri leta. Na Atlasu okolja poleg tega manjkajo uničene jame.

Iskanje jame po bazi Katastra jam

Najprej preveri vir določitve lege (**Leg**a po, stolpec **O**). Če je kot vir napisano **GPS**, **TTN-5** ali **TTN-10**, je lega načeloma določena zanesljivo in jama lahko poiščemo po koordinatah (vnesemo koordinate v GPS in vklopimo funkcijo Goto). Uporabimo koordinate po Gauss-Krügerju s stolpcev **F** in **G** (**X-koordinata** in **Y-koordinata**) ali pa po WGS84 s stolpcev **H** in **I** (**N (WGS84)** in **E (WGS84)**). Oba tipa koordinat sta matematično enaka in določena iz istega vira. Bodi pozoren, kateri datum imaš nastavljen na svojem GPS-u!

Če je lega določena po **TK-25**, je ta podatek pogojno uporaben. Preveri še naslednje:

- Na koliko decimalk so koordinate zaokrožene? Če sta zadnji dve cifri v koordinatah ničli (stolpca **F** in **G**), potem je jama določena na 100 metrov natančno – preveč grobo za iskanje po koordinatah!
- Je v rubriki **Pomanjkljivosti** (stolpec **Y**) še kakšen zapis? Če piše **lega vprašljiva**, jame zgoraj po koordinatah skoraj gotovo ne najdemo. Ni dosti bolje, kadar piše **zapisnik pomanjkljiv** ali celo **brez zapisnika**.
- Katerega leta je bila jama registrirana (stolpca **T** in **U**, **Datum ekskurzije** in **Datum zapisnika**)? Starejša kot je letnica, bolj je lega vprašljiva (zanesljivejše lege so od okvirno leta 1980 naprej).

Če pri iskani jami ni nobene od zgornjih pomanjkljivosti, se jo splača iskati po GPS, sicer pa bo verjetno treba pogledati v zapisnik.

Če je lega določena po **TK-50**, so težave še večje; veljajo ista vprašanja kot zgoraj. V praksi bomo takšno jama težko našli zgoraj po koordinatah, razen kadar leži na topografsko markantni točki (ponor, udornica ipd.). V nekaterih primerih je kot vir določitve lege napisano **ni podatka**, ali pa so celo koordinate zaokrožene na 1 km. Takšne jame lahko smatramo za izgubljene.

Kadar jame ne najdemo na danih koordinatah, se splača preveriti še lego po Delovnem seznamu jam (DSJ). To je bil vzporedni sistem določanja koordinat, ki ga je izvajal Kataster v Ljubljani, neodvisno od IZRK, in se ne obnavlja več. Te koordinate najdemo v stolpcih **K** in **L** (**X (DSJ)** in **Y (DSJ)**). Načeloma so manj zanesljive od uradnih koordinat v stolpcih **F** in **G**, v določenih primerih pa utegnejo priti prav.

Iskanje jame po zapisniku

V zapisniku je lega ponavadi določena na več vzporednih načinov. Spodaj so opisani po vrstnem redu od najbolj do najmanj uporabnega:

Besedni opis dostopa. Poskusimo slediti opisu od izhodišča do jame, čeprav utegne kakšen orientir manjkati (v zapisniku omenjeno npr. markantno smreko so medtem že posekali). Večkrat je kot

izhodišče dostopa napisana ena od bližnjih jam. V tem primeru moramo najprej poiskati bližnjo jama (po zapisniku bližnje jame) in ko jo najdemo, od nje naprej iščemo našo jama. Zato se pri iskanju ne omejimo le na en zapisnik!

Poligon dostopa. Kadar je z besedami pot težko opisati, je dostop največkrat podan po poligonski tabeli ali skici. Razdalja je pogosto podana s koraki (ali dvojnimi koraki), kar nam po svoje olajša delo. Korak je tipično dolg okoli 0,75 metra. Azimuti so v starejših zapisnikih podani v hiljaditih. Polni kot (360°) znaša 6000 hiljaditov; sever je 0 hiljaditov, vzhod 1500 hiljaditov itd.

Priložena karta. Na večini zapisnikov je priložena kopija ali vsaj skica topografske karte (1:25.000 ali 1:50.000). Ne glej toliko na koordinate, temveč na relativno lego vrisane jame glede na druge topografske značilnosti (ceste, vrhovi, hiše). Mnoge gozdne ceste utegnejo na karti manjkati, ker je bila jama registrirana, še preden so jih zgradili. Preglej še zapisnike sosednjih jam, saj utegne na zapisniku naše jame zemljevid manjkati, na zapisniku sosednje jame pa so vrisane tudi vse bližnje jame, vključno z našo.

Vizure. Na zapisniku so večkrat podane vizure od jame do markantnih objektov (cerkve, vrhovi), bodisi na formularju ali na priloženi karti. Na terenu vizure pogosto niso direktno vidne, si pa z njimi lahko pomagamo na svoji topografski karti.

Koordinate. V nasprotju s pričakovanjem so koordinate vhoda vsaj na starejših zapisnikih le slabo uporaben podatek. Prvotno (približno pred 1960) jamar na zapisnik sploh ni vpisal koordinat, temveč je te določil šele vodja Katastra. Neredko na zapisniku najdemo več koordinat, nekatere natipkane, druge z roko dopisane, tretje prečrtane itd., pa še precej narazen utegnejo biti. Seveda je koristno preveriti vse koordinate, ne pa se preveč zanašati nanje. Bodi pozoren na zaokroževanje – bolj kot so koordinate zaokrožene, bolj so vprašljive.

Iskanje jame s pomočjo domačinov

Kadar je lega jame slabo določena ali pa je jama slabo dokumentirana, je priporočljivo za lokacijo vprašati domačine v okoliških vaseh. Pri tem pa je treba biti pozoren na naslednje:

- Jama domačini morda poznajo pod drugim imenom, kot je vpisan v Katastru jam. To seveda še posebej velja pri očitno izmišljenih imenih jam. Povprašaj tako po imenu (stolpec **B**) kot tudi po morebitnih sinonimih (stolpec **C**). Za manj pomembne jame in večino brezen je pri domačinih pogosto poimenovanje po lastniku zemljišča, zato se neredko ime jame sčasoma spreminja.
- V lokalnem narečju se uporablja več različnih besed za jame, npr. luknja, pečina, zijalka, prepad, rupa itd. Pomen posameznih besed je lahko tudi zamenjan (npr. na Krasu beseda »jama« dejansko pomeni brezno), ali pa celo pod besedo »jama« razumejo neprehodno luknjo (jazbina ipd.).
- Koristen podatek je lahko leto registracije in društvo, saj se utegnejo domačini spominjati, kdo in kdaj je bil v določeni jami.

Stanje jame po bazi Katastra jam

Podatki o tem so zelo skromni in nedosledni. Najdemo jih v rubriki **Stanje jame** (stolpec **Z**). Zapis **uničena-nedostopna** pomeni, da jama ni več. Največkrat je zasuta, tudi s smetmi, lahko čeznjo pelje cesta, zazidana ali odžagana v cestnem useku ali kamnolomu. Te jame niso vrisane na Atlasu okolja. Zapis **onesnažena** je precej redek in je komaj uporaben podatek. Tudi zapis **zaklenjena** je napisan le pri nekaterih zaklenjenih jamah.

Oblika jame in vodne razmere po bazi Katastra jam

Obliko jame lahko vsaj pri manjših jamah grobo ocenimo iz podatka o **dolžini** in **globini** (stolpca **R** in **S**). Če sta dolžina in globina enaki, gre očitno za enovito brezno. Če je globina le nekaj metrov, je jama prehodna brez vrhne tehnike.

Precej več informacij pa nam podaja podatek o tipu jame. Vsaka jama ima opredeljen **Tip 1** (stolpec **D**), razen v primerih, kjer piše **ni podatka** – tedaj o obliki jame ne vemo ničesar (takih jam je 140), saj tudi načrt manjka. Pri zelo raznolikih jamah je napisan še **Tip 2** (stolpec **E**). Pomen posameznih šifer je v obeh primerih enak.

Tip jam vsebuje tako podatek o obliki kot tudi o vodnih razmerah. Predstavljen je bil v Naših jamah (P. Habič, A. Kranjc, R. Gospodarič, Naše jame 15 (1973) 86–89). Obstaja sicer 37 različnih tipov, vendar že pet najpogostejših (z nad 500 jamami) pokrije 87 % vseh jam. Če prištejemo še tipe z vsaj 50 jamami, jih pokrijemo že 96 %. Nekateri tipi obsegajo le po par jam. Daleč največ je suhih jam (skupina 5).

1 Izvirne jame

Obsega tiste jame, kjer je vhod (vsaj občasno) tudi izvir vode. Te jame utegnejo biti dostopne le ob nizki vodi.

- 1.1 **Jama stalni izvir** (100 jam): vhod v jamo je vodoraven in stalni izvir vode
- 1.2 **Jama občasni izvir** (140 jam): vhod v jamo je vodoraven in občasni izvir vode, ob suši pa je jama suha
- 1.3 **Jama občasni izvir ob stalnem toku** (30 jam): v jami je sicer stalna tekoča voda, vhod pa je kljub temu le občasno izvir; vhod je vodoraven
- 1.4 **Jama občasni izvir ob občasnem toku** (10 jam): v jami je občasno tekoča voda, tedaj pa je bodisi vhod suh ali pa izvir vode; vhod je vodoraven
- 1.5 **Brezno stalni izvir** (<10 jam): vhod v jamo je navpičen in stalni izvir vode (vertikalni sifon)
- 1.6 **Brezno občasni izvir** (<10 jam): vhod v jamo je navpičen in občasni izvir vode, ob suši pa je jama suha (bodisi vertikalni sifon ali suho brezno)
- 1.7 **Brezno občasni izvir ob stalnem toku** (<10 jam): v jami je sicer stalna tekoča voda, vhod pa je kljub temu le občasno izvir; vhod je navpičen (bodisi vertikalni sifon ali suho brezno)

2 Ponorne jame

Obsega tiste jame, kjer je vhod (vsaj občasno) tudi ponor vode. Te jame utegnejo biti dostopne le ob nizki vodi.

- 2.1 **Jama stalni ponor** (50 jam): vhod v jamo je vodoraven in stalni ponor vode
- 2.2 **Jama občasni ponor** (80 jam): vhod v jamo je vodoraven in občasni ponor, ob suši pa je jama suha
- 2.3 **Jama občasni ponor ob stalnem toku** (15 jam): v jami je sicer stalna tekoča voda, vhod pa je kljub temu le občasno ponor; vhod je vodoraven
- 2.4 **Jama občasni ponor ob občasnem toku** (15 jam): v jami je občasno tekoča voda, tedaj pa je bodisi vhod suh ali pa ponor vode; vhod je vodoraven
- 2.5 **Brezno stalni ponor** (<10 jam): vhod v jamo je navpičen in stalni ponor vode
- 2.6 **Brezno občasni ponor** (25 jam): vhod v jamo je navpičen in občasni ponor vode, ob suši pa je jama suha
- 2.7 **Brezno občasni ponor ob stalnem toku** (<10 jam): v jami je sicer stalna tekoča voda, vhod pa je kljub temu le občasno ponor; vhod je navpičen
- 2.8 **Brezno občasni ponor ob občasnem toku** (<10 jam): v jami je občasno tekoča voda, tedaj pa je bodisi vhod suh ali pa ponor vode; vhod je navpičen

3 Estavele

Obsega tiste redke jame, kjer je vhod včasih izvir, včasih pa ponor vode.

- 3.1 **Jama** (<10 jam): estavela; vhod je vodoraven
- 3.2 **Brezno** (<10 jam): estavela; vhod je navpičen

4 Vodne jame z neaktivnim vhomom

Obsega tiste jame, kjer je vhod sicer stalno suh, v jami pa je stalna ali občasna voda.

- 4.1 **Jama z bazeni nakapane vode** (25 jam): V jami sicer ni tekoče vode, so pa bazeni nakapane vode; oblika vhoda ni pomembna. Ta tip je slabo definiran in se ga le malo uporablja.
- 4.2 **Jama s stalnim tokom** (90 jam): v jami je stalni vodni tok; vhod je vodoraven
- 4.3 **Jama z občasnim tokom** (50 jam): v jami je občasen vodni tok; vhod je vodoraven
- 4.4 **Brezno s stalnim tokom** (20 jam): v jami je stalni vodni tok; vhod je navpičen
- 4.5 **Brezno z občasnim tokom** (10 jam): v jami je občasen vodni tok; vhod je navpičen
- 4.6 **Brezno vodokaz** (30 jam): Navpična jama, kjer je vodna gladina na nivoju talne vode. Ta tip je slabo definiran in se ga le malo uporablja.

5 Suhe jame

Obsega suhe jame. Kar 86 % vseh jam spada v to skupino.

- 5.1 **Spodmol, kevderc** (950 jam): majhna jama z vodoravnim ali poševnim vhomom
- 5.2 **Vodoravna jama** (850 jam): vhod in notranji deli jame so pretežno vodoravni
- 5.3 **Jama z breznom in etažami, poševna jama** (1800 jam): V jami so tako vodoravni kot navpični deli; vhod je lahko vodoraven ali navpičen. Ta tip je nerodno definiran, saj se jama lahko začne z breznom in nadaljuje z vodoravnimi deli, ali pa je večji del vodoravna, na koncu pa brezno. Jama je lahko tudi brez izrazitih brezen in ravnih delov, temveč se poševno spušča. Brez načrta težko presodimo, koliko opreme potrebujemo (koliko je brezen in koliko narazen so).
- 5.4 **Jamski sistem** (50 jam): jama je zaradi velikosti in razvejanosti morfološko zelo raznolika; vhod je lahko vodoraven ali navpičen. Večini jam je dodeljen še dodaten tip (**Tip 2**, stolpec **E**).
- 5.5 **Brezno** (3800 jam): jama sestavlja enovito brezno; tega tipa je dobra tretjina vseh jam
- 5.6 **Poševno in stopnjasto brezno** (1500 jam): Jama sestavlja več povezanih brezen, vodoravnih delov ni ali jih pa je le za vzorec. Brez načrta težko presodimo, koliko opreme potrebujemo (koliko je brezen in koliko narazen so).

6 Ledene in snežene jame

Obsega jame, v katerih je (vsaj občasno) prisoten led ali sneg. Problem s to skupino je v tem, da opisuje stanje v času registracije. Današnje stanje je lahko povsem drugačno – od povsem kopne jame do v celoti zadelane s snegom ali ledom. Še težje je ob enem obisku določiti, ali je sneg oz. led stalen ali občasen. Tudi delitev sneg/led je lahko vprašljiva.

- 6.1 **Jama s stalnim ledom** (40 jam): jama z vodoravnim vhomom, v kateri je stalen led
- 6.2 **Jama z občasnim ledom** (10 jam): jama z vodoravnim vhomom, v kateri je občasno led
- 6.3 **Jama s snegom** (40 jam): jama z vodoravnim vhomom, v kateri je občasno sneg
- 6.4 **Brezno s stalnim ledom** (140 jam): jama z navpičnim vhomom, v kateri je stalen led
- 6.5 **Brezno z občasnim ledom** (15 jam): jama z navpičnim vhomom, v kateri je občasno led
- 6.6 **Brezno s snegom** (500 jam): jama z navpičnim vhomom, v kateri je občasno sneg
- 6.7 **Vodnjakasto brezno s snegom** (10 jam): Manjše brezno, na dnu katerega je občasno sneg. Čeprav je takšnih jam v resnici veliko, se tega tipa skoraj ne uporablja.